

HISTORIJA XIX. i XX. STOLJEĆA NA X. MEĐUNARODNOM KONGRESU
HISTORIJSKIH NAUKA U RIMU 4.-11. IX. 1955.

(Comitato internazionale die Scienze storiche, X Congresso internazionale die scienze storiche, Roma 4-11 settembre 1955, Relazioni I, IV, V, VI, VII, Firenze 1955; Atti, Firenze 1957)

Zadatak je ovog prikaza, da utvrdi neke općenite karakteristike rada sekcije za suvremenu historiju (XIX. i XX. st.) Rimskog kongresa, uzimajući u obzir i neke probleme iz sekcija za metodologiju historije i za modernu historiju (XVI.-XVIII. st.).

Autor orientacionog referata »L'orientation actuelle des travaux d'histoire contemporaine«, P. Renouvin, konstatirao je u svojoj zaključnoj riječi da se na svakom koraku pojavljivalo razmimoilaženje između pristaša idealističkog i materijalističkog shvaćanja historije. Značajni porast materijalističkog shvaćanja historije u najnovijoj historiografiji odrazio se u prevladavanju studija socijalne i ekonomske historije nad ostalim granama, dok se u proučavanju idejnih pokreta pokazalo, da velik dio historičara obraća pažnju nicanju ideja iz ekonomskih uvjeta i socijalne sredine. Takvo su shvaćanje zastupali prije svega francuski historičari, pod utjecajem grupe oko časopisa »Annales« (L. Febvre, F. Braudel, E. Labrousse), kojih ideje slijede i mnogi historičari u Italiji, Holandiji i Belgiji. Ta je grupa istupila s kritikom dotadašnje »pozitivističke« historiografije, koja je samo skupljala i nizala činjenice. Spomenuti francuski historičari smatraju, da politička historija, koja samo niže događaje (histoire événementuelle) ne može protumačiti bitne historijske probleme, koje treba rješavati na bazi ekonomske historije. Posljednjih godina opaža se u historiografiji s izuzetkom Zapadne Njemačke opadanje interesa za političku historiju, a porast interesa za socijalnu i ekonomsku historiju. To su jasno pokazala oba posljednja međunarodna kongresa: Pariski 1950 i Rimski 1955. Kolikogod je prevladavanje uske političke historije pozitivna činjenica, druga skrajnost — njeno potpuno zanemarivanje — ne čini nam se opravdanom. Historijsku nauku treba znatno proširiti, smatra grupa oko »Annales«-a. Sve društvene i humanističke nauke morale bi postati pomoćne historijske nauke. Proširenje predmeta istraživanja zahtijeva dakako nov način rada: plansku suradnju grupâ historičara na određenim problemima. Nije stoga slučaj, da raste interes za komparativnu historiju »civilizacija«. ¹ Ideje grupe oko »Annales«-a došle su najviše do izražaja u referatu E. Labrousse-a: »Voies nouvelles vers une histoire de la bourgeoisie occidentale au XVIIIème et XIXème siècles«. ² Izlažući svoju zamisao o »teamu« historičara, koji bi zajednički studirao socijalnu strukturu buržoazije, u okviru Međunarodne komisije za historiju socijalnih pokreta, Labrousse je dokazivao, da bi istraživanje socijalne historije, koje nužno ima svoju bazu u studiju ekonomske historije, trebalo dovesti do proučavanja socijalne psihologije, t. j. kolektivnog mentaliteta socijalnih grupa. Labrousse smatra, da je svijest (la prise de conscience) socijalnih grupa o određenoj ekonomskoj stvarnosti jednako važna kao i sama ekonomska realnost i da mora biti u prvom planu historijskog istraživanja.

¹ Od 1953 izlazi u redakciji M. Crouzeta »Histoire générale des civilisations«, koja će imati šest svezaka, a škola oko »Annales«-a priprema opsežnu seriju izdanja pod naslovom »Destins du monde«.

² U sekciji za modernu historiju prikazane su ove ideje u referatima pod skupnim nazivom »Commerce et industrie en Europe du XVIIème siècle«. Jedan od referata izradio je u suradnji s F. C. Spoonerom F. Braudel, pisac dosada najpoznatijeg djela spomenute škole: *La méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II*, 1949, pored djela L. Febvrea: *Combats pour l'histoire*, Paris 1953.

Dakako da se bogatstvo radova orijentiranih prema socijalnoj i ekonomskoj historiji, koje je došlo do izražaja u sekciji za suvremenu historiju, može samo jednim dijelom povezati sa shvaćanjima spomenutih historičara. Ekonomska i socijalna historija imaju svoje jake tradicije u Velikoj Britaniji, Sjedinjenim Državama i skandinavskim zemljama, a čini se, da postaju interesantne i za mlade talijanske, pa čak i njemačke historičare.

U ovom okviru treba spomenuti probleme historiografije u USA, koje je iznio O. Handlin (*The central themes of American history*). Za razliku od svih ostalih referenata, koji su iznosili isključivo uspjehe, Handlin je govorio prvenstveno o slabostima američke pragmatističke (prezentističke) historiografije. Po njegovu mišljenju, ona se, s nekim izuzecima, ne bavi bitnim (significant, meaningful) pitanjima. Studij historije ne pospješuje razvoj učenjaka već nastavnika, koji predaju auditoriju nestručnjaka.

Pored marksističkih historičara sa »Zapada« pojavili su se na ovom kongresu po prvi put i historičari »Istoka«, koji su dočekani s velikim interesom. A. L. Sidorov izjavio je u svom referatu: »Hauptprobleme und einige Entwicklungsergebnisse der sowjetischen Geschichtswissenschaft«, da sovjetski historičari ne žele odbaciti stvarne rezultate stranih učenjaka, koji ne slijede marksističku metodologiju. On je izrazio želju za plodnom suradnjom sovjetskih, zapadnoevropskih i drugih historičara. Međutim, treba istaknuti, da i pored pomirljivog držanja s obje strane nije došlo do prave suradnje i plodne izmjene misli. Istina je doduše, da su postignuti pozitivni rezultati u međusobnom upoznavanju,³ ali diskusija se svela na deklaracije o marksističkom shvaćanju historije⁴ ili nabrojanje naučnih rezultata sa strane sovjetskih i drugih historičara i na odavno poznate optužbe protiv marksizma sa strane »zapadnih« historičara, sljedbenika idealističkog shvaćanja historije. Karakterističan primjer za način diskusije pokazao se povodom referata O. Bourgina, D. Demarca i J. Maïtrona: »Les problèmes sociaux au XIX-ème siècle«. Autori su nastojali, da pruže pregled socijalnih borbi u XIX. st. u nekim velikim evropskim zemljama. Pored kritike nekih, za opće probleme manje važnih shvaćanja u referatu, diskusija se svela na male koreferate o socijalnim pokretima u Mađarskoj, SSSR, Poljskoj i muslimanskim zemljama.

Idealističku historiografiju zastupali su na kongresu prije svega Nijemci, preko svoga doyena G. Rittera. U orijentacionom referatu za sekciju moderne historije: »Leistungen Probleme und Aufgaben der internationalen Geschichtsschreibung zur neueren Geschichte (16-18 Jhd.)« Ritter se trudio, da iznese glavna shvaćanja Meineckeove škole, koja se baziraju na klasičnoj njemačkoj idealističkoj filozofiji.⁵ Historija zanima Rittera kao carstvo stvaralačke spontanosti čovjeka, kao vječni proces, u kojem duh nastoji da sam sebe ostvari (verwirklichen) u uvijek novim i uvijek nanovo sprečavanim pokušajima oblikovanja kulture. Za razliku od Francuza, njemački historicizam smatra glavnim predmetom historijskog istraživanja upravo političko zbivanje, jer da je ono najviše vezano na vrijeme, a u centru pažnje treba da bude država, čija uloga u suvremenom svijetu stalno jača. Ritter izjavljuje, da je misao, prema kojoj ekonomski život određuje politički, najopasnija iluzija našeg

³ A. M. Pankratova istakla je u svom prikazu kongresa činjenicu, da su i »istočni« i »zapadni« historičari bili vrlo slabo upoznati s naučnim rezultatima svojih kolega. Voprosy istorii 1956/5, str. 3.

⁴ Na Rimskom kongresu došla je do izražaja »staljinistička« historiografija, koja je kasnije doživjela kritiku u vezi s XX. Kongresom KP SSSR.

⁵ Vidi Historische Zeitschrift 174, 1952/2, koja je posvećena 90-godišnjici F. Meineckea i naš prikaz u HZ 1952/3-4, str. 386 i d.

vremena. Politiku određuje živa volja politički aktivnih ličnosti. To doduše ne znači, da su ekonomska i socijalna pitanja nevažna. Ona se u historiografiji ne mogu mi-moići, ali ne smiju zasjeniti centralne probleme velike politike: državnu formu, političke »Machtziele«, ideale i cijelo bogatstvo međusobnih odnosa država i kulture! Stoga bi, prema Ritteru, glavni sadržaj historiografije trebali da budu međusobni odnosi različitih kulturnih područja, sa ciljem da se protumače goleme promjene, koje određuju današnji svijet, a to se ne može u uskim okvirima nacionalne historije. Tako Ritter na svoj način dolazi do sličnog zaključka kao i francuski historičari koji žele da se bave komparativnom historijom civilizacija.⁶ G. Ritter je svojim referatom, u kojem polemizira sa školom »Annales«-a, američkom pragmatičkom historiografijom i sovjetskom historiografijom, želio da izazove diskusiju o metodologiji historije. Međutim, to mu je nije uspelo. Stoga se on u svojoj zaključnoj riječi žali na pomanjkanje interesa za metodologiju i osuđuje »empirizam«, t. j. puko iznošenje činjenica, koje da je prevladavalo na kongresu, iako mora priznati, da se pojavila opća želja za proširenjem horizonta i predmeta historijske nauke.⁷

Drugu struju idealističke historiografije zastupali su Talijani, učenici B. Crocea. F. Collotti izložio je u svom referatu: »Lo storicismo contemporaneo« misli B. Crocea i njegovih kritičara. On zastupa struju »aktualizma«, koja se razvila iz Croceova historicizma, ali se od njega udaljuje u shvaćanju odnosa teorije i prakse i suštine historiografske ocjene (giudizio storiografico). Croceova škola nema tako veliku ulogu u Italiji kao Meineckeova u Njemačkoj. U Italiji postoje i materijalističke struje pod utjecajem škole »Annales«-a i marksizma, kao i »klasično« teološko shvaćanje pod utjecajem katoličke crkve, koje je došlo do izražaja u uvodnom predavanju A. Ferrabina: »La libertà dello storico«. Ovo shvaćanje se s iznimkom nekih izjava⁸ nije osjećalo u sekciji za suvremenu historiju. Ali je papa, na samom početku svog govora kongresistima u Vatikanu, u kojem je izložio stav katoličke crkve prema historijskoj nauci, osudio historicizam kao nespojiv s katolicizmom, kao filozofski sistem, koji priznaje samo promjenu i evoluciju, a odbacuje sve što je vječno, trajno i apsolutno. Prema tome, tradicionalna protivnost crkve i idealističkog historicizma nastavlja se i dalje.⁹

Kao uvijek, kad se sukobljava idealizam s materijalizmom, tako se i na Rimskom kongresu pojavila eklektička struja, koja nastoji pomiriti skrajnosti. P. Renouvin osudio je i idealističko i materijalističko shvaćanje zbog njihove isključivosti. Po njegovu mišljenju, trebalo bi priznati, da se obje struje dopunjuju, da svaka

⁶ G. Ritter je već na Pariskom kongresu 1950 iznio svoje shvaćanje u kraćem obliku (usp. Zum Begriff der »Kulturgeschichte«, Historische Zeitschrift 171, 1951/2). Treba istaknuti, da Ritterovi zaključci nemaju veze s Toynbee-evom filozofijom historije. Meineckeova je škola odbacuje radi njene sheme, koja, prema Ritteru, ne vodi računa o bogatstvu historijskog razvoja, i radi shvaćanja, koja da su u religiozno-filozofskom smislu značajna, ali se ne mogu upotrebiti kao racionalna tumačenja.

⁷ U svom prikazu kongresa, G. Ritter ističe, da je historijska nauka t. zv. Zapada ne-jedinstvena upravo u principielnim pitanjima. On bi želio, da neposredni kontakt sa sovjetskim historičarima na Rimskom kongresu postane stimulans za novu metodologiju i filozofsko »osvješćenje« (Selbstbesinnung) zapadnih historičara, pri kojem bi njemačka historiografija imala da odigra važnu ulogu. Ne znači li to drugim riječima: idealistički »blok« protiv marksističkog? Historische Zeitschrift 180, 1955/3 str. 662.

⁸ Poljski emigrant V. Meyszowicz izjavio je, da je religija baza cijele naše civilizacije, njen najstariji element, a tek kasnije pojavljuju se jedno za drugim: filozofija, pravo i ekonomija.

⁹ Discours de sa sainteté le pape Pie XII..., Vatican 1955. Treba napomenuti, da je, za razliku od Rimskog kongresa, historicizam doživio oštru kritiku od strane pristaša teološkog shvaćanja historije, i to ne samo katolika, na XI. međunarodnom kongresu filozofa u Bruxellesu 1953.

od njih može u izvorima naći argumente u svoju korist i da je uopće nemoguće odrediti točan udio »dubljih snaga« u historijskoj problematici.¹⁰

Sovjetska historičarka A. M. Pankratova izjavila je u svome referatu »Le problème de l'historisme et la periode contemporaine«, da u »zapadnoj« »filozofiji historije« dominira subjektivni idealizam, kao filozofija klasa, koje će nestati u historijskom razvoju. Međutim, materijalističko shvaćanje historije došlo je u sekciji za suvremenu historiju snažno do izražaja, a čini se, da uopće prevladava u novijoj literaturi o problemima XIX. i XX. st., kako to proizlazi iz općeg prikaza P. Renouvina. Historiografija ne može više negirati veze između ekonomsko-političkih i duhovnih elemenata, konstatirao je njemački historičar W. Philipp. Po njegovu shvaćanju svaki zapadnoevropski historičar zna, da se u historiografiji ne može prijeći preko rezultata marksizma. Na kongresu nije došlo do diskusije o razlikama između materijalističkog shvaćanja građanskih historičara i marksista.¹¹

U ovom se okviru ne bi moglo ni nabrojiti sve interesantne referate u sekciji za suvremenu historiju. Stoga ćemo se osvrnuti samo na neke diskusije i referate, koji se najviše približavaju velikim pitanjima našeg vremena, a mogu se svesti na dva zajednička nazivnika: problem »zapadne« kulture i diplomatska historija. Pojavila su se mnoga aktualna pitanja današnjice: odnos Evrope i Amerike, Daleki Istok, Srednji Istok, zatim razvoj ideja, koje danas dominiraju, a sve to u okviru glavne problematike Zapad-Istok.

U svom referatu: »Le problème de l'Atlantique du XVIIIème au XXème siècle«, J. Godechot (Francuska) i R. R. Palmer (SAD) bave se »atlantskom civilizacijom«, koja je počela interesirati historičare u vezi s političkom konstelacijom nakon II Svjetskog rata. Na glavno pitanje: da li postoji neka određena »atlantska civilizacija«, autori odgovaraju, da se ona razvijala između 1750. i 1850., da je nakon toga porast elemenata, koji su povezivali cijeli svijet, doveo do rastvaranja »atlantske civilizacije«, a danas da ponovo jačaju faktori, koji djeluju u pravcu nastajanja jedne »atlantske civilizacije«. Referat je doživio oštru kritiku engleskih historičara G. S. Grahama, C. Webstera i E. Hobsbawma. Oni su osudili činjenicu, da se studij maritimne historije prenosi u maglovito polje civilizacije, i operaciju s pojmom »civilizacija«, za koji sami autori ističu, da je nejasan. E. Hobsbawm je osudio identificiranje pojmova »civilizacija« i »zapadna civilizacija«, izjavivši da cijela sekcija suvremene historije boluje od proizvoljnih definicija. Potrebno nam je manje briljantnih koncepcija, a više cigala i cementa, misli G. S. Graham. E. Hobsbawm kritizira pokušaje izoliranja historije Zapadne Evrope od ostalog svijeta. On odbacuje tumačenje, prema kojem su se Zapadna Evropa i Amerika razvijale u pravcu slobode, a Istočna Evropa ne, već ističe, da se Zapadna Evropa u Novom vijeku razvijala bez kmetstva, obje Amerike do nedavna na temelju ropstva, a Istok na oživljavanju kmetstva iza 1500. Navedeni engleski historičari ističu, da se ideja »atlantske civilizacije« rodila kao rezultat političke situacije poslije 1945 i da će nestati, kad se ta situacija izmijeni. Oni stoga misle, da »atlantska civilizacija« ne može

¹⁰ U više navrata pokazali su se »zapadni« historičari pomirljivi prema marksizmu. W. L. Langer (SAD) smatra, da se protivnosti između marksista i nemarksista često preuveličavaju. On to pokazuje na problemu uloge ličnosti u historiji, ističući, da je Marx priznavao, da se dublje historijske snage često manifestiraju preko pojedinih ličnosti, dok nemarksiistički historičari ne mogu negirati činjenicu, da nepersonalni elementi imaju često odlučnu ulogu u toku događaja.

¹¹ Razmimoilaženja bila su samo nagoviještena. Na pr., urugvajski historičar C. M. Rama, autor zanimljivog referata o socijalnim pokretima Latinske Amerike u XIX. st., izjavljuje, da prihvaća materijalistički historizam, ali ne i marksistički historijski materijalizam. A. M. Pankratova kritizira u svom prikazu kongresa školu »Annales« zbog shematismata i podcjenjivanja političkih uređenja i klasne borbe. Voprosy istorii 1956/5, str. 6.

biti predmet historijskog istraživanja. Američki historičar D. S. Landes smatra to shvaćanje vrlo opasnim i izražava nadu, da će se budući kongresi baviti čim više sličnim problemima. Poljski historičar B. Leśnodorski izjasnio se protiv pretjerane diferencijacije Zapadne i Istočne Evrope u XVIII. st. i protiv povezivanja Zapadne Evrope s Amerikom, ističući primjer poljskih veza s Američkom revolucijom, dok sovjetski historičar V. M. Hvosťov negira postojanje »atlantske civilizacije«.

Suštinski isti problemi pojavili su se povodom diskusije o referatu profesora Harwardskog sveučilišta J. K. Fairbanksa (u izradi referata surađivala je grupa historičara istog sveučilišta) »The influence of modern western science and technology on Japan and China«. Protiv Fairbanksovih shvaćanja ustao je profesor Cambridgeškog univerziteta u Engleskoj J. Needham, a iz njegova izlaganja se vidi, da se s njime slažu i drugi historičari ovog sveučilišta. Needham je konstatirao, da Fairbanks ne vodi računa o imperijalističkom stavu zapadnih sila prema Kini u XIX. st. i da prilazi problematici Kine kao da je ona kolonija. Fairbanks ističe veliki kontrast između Japana i Kine u njihovu »odgovoru« na utjecaj »zapadne« kulture i smatra, da Kina nije bila spremna za ravnopravne međunarodne odnose. Na Needhamovu primjedbu, da je Zapad uskoro nakon početka kontakta s Kinom prestao da nudi ravnopravne odnose, Fairbanks odgovara, da je sistem ugovora zapadnih sila s Kinom bio kompromis sa ciljem, da se Kina uvede u »porodicu nacija«. Needham ustaje protiv naziva »zapadna« umjesto »moderna« nauka i tehnika. Kinezi su nekada imali »sinocentrični« pogled na svijet, ali danas mnogi ljudi po Needhamovu mišljenju imaju »europacentrični« pogled na svijet. Ako je moderna nauka, koja je univerzalna, nikla u renesansnoj i poslijerenesansnoj Evropi, to ne znači da je cijela evropska kultura, uključivši ovamo i kršćanstvo, univerzalna. Spomenuvši, da su svi rezultati zapadne nauke, koje je naveo Fairbanks u vezi s Kinom, bili tamo već otprije poznati (s iznimkom naočala, koje su pravo evropsko otkriće), Needham vidi glavni problem u tomu, kako da Daleki Istok prihvati modernu nauku bez neopravdane dominacije Zapada. Fairbanks odbija Needhamovo shvaćanje i svršava s napadom na komunističku Kinu, izjavivši da je spajanjem proleterske tradicije i modernih uvjeta došlo do zloupotrebe »zapadne« nauke i tehnike u Kini, jer da prioritet ima država, a ne životni standard.

Talijanski historičar F. Gabrieli istaknuo je u svom referatu: »La storia moderna dei popoli arabi«, da se suvremeni arapski svijet nalazi usred problematike, koju je Evropa rješavala u XIX. st., i gorućih pitanja današnjice. Autor konstatira slabljenje religioznog elementa u korist nacionalnog. Po njegovu mišljenju, socijalno pitanje još nije aktuelno u arapskom svijetu, s izuzetkom Egipta.

Problem »zapadne« kulture došao je do izražaja i u referatu kölnskog profesora T. Schiedera, »Der Liberalismus und die Strukturwandlungen der modernen Gesellschaft vom XIX. zum XX. Jahrhundert«. Izlaganje autora i diskusija o referatu kretali su se oko definicije pojma liberalizam, o kojem postoje tri različita mišljenja: 1. da je liberalizam opći duhovni princip, temelj zapadnog svijeta; 2. da je izraz klasnih interesa buržoazije i 3. da se liberalizam uzdigao nad klasne interese, koje je branio u XIX. st., te da danas zastupa interese cijelog društva. S ovim problemom bio je povezan i referat R. Auberta, J. B. Durosellea i A. Jemola »Le liberalisme religieux au XIXème siècle«, povodom kojega se diskutanti nisu mogli složiti u definiciji liberalnog katolicizma. Pitanje definicija bilo je uopće slaba strana kongresa, kao što smo vidjeli i povodom pojma »civilizacija«. Tom prilikom

treba spomenuti već navedeni referat E. Labroussea o suradnji historičara na proučavanju socijalne strukture buržoazije. Labrousse nije htio da u svom referatu definira pojam buržoazije, jer je smatrao, da bi takva »teološka« pitanja izazvala veliku polemiku, koja ne bi koristila planiranoj suradnji historičara. Međutim, gotovo svaki diskutant predbacio je Labrousseau, što to nije uradio, tako da je na kraju morao izložiti svoje lično mišljenje. Izjavio je, da potpuno prihvaća Marxovu definiciju buržoazije, ali bi želio, da se suradnja historičara osniva na »koegzistenciji« različitih škola.

Negiranje opstanka klasa, koje je danas na »Zapadu« opća pojava, odražava se i u referatu W. Conzea: »Zur Entstehung des Proletariats in der sozialen Bewegung Deutschlands im XIX. Jhd.«. Conze konstatira, da se klasna svijest proletarijata razvijala zajedno sa sindikalnim i socijalističkim pokretom od 60-ih godina prošlog stoljeća do 1919, iako je već krajem tog razdoblja napredovalo pretvaranje radnika u buržoaziju (Einbürgerung). Uvjeti za nestajanje proleterske klasne svijesti rezultiraju prema Conzeu u tome, da se »ukočeni« ostaci stare klasne solidarnosti gube danas u mnogostrukoj diferencijaciji zrelog industrijskog društva.¹²

Njemački se problem pojavio u referatu H. C. Meyera (USA) »Drang nach Osten 1860-1914: Myth or Mission?«, koji je proglasio »Drang nach Osten«, izuzevši habsburški imperijalizam, duhom koji ne postoji, dok je s druge strane optužio Rusiju radi imperijalizma. Pored »istočnih« historičara protestirao je i G. H. N. Seton-Watson protiv toga »provokativnog« referata.

Sekcija se bavila i nacionalnim pitanjem. U tom okviru ističemo referat profesora ljubljanskog univerziteta F. Zwittera, »Le problème de la Renaissance nationale chez les Slaves du Sud en Autriche: légitimisme et principe de nationalités.«¹³ U diskusiji W. Markov (Istočna Njemačka) ustao je protiv termina »nacionalna renesansa«, a H. Hantsch (Austrija) izložio svoja poznata shvaćanja, koja se svode uglavnom na obranu Monarhije i dinastije i na negiranje postojanja vladajućih i potlačenih nacija u Austro-Ugarskoj.

Unošenje politike u prošlost pokazalo se najizrazitije u diplomatskoj historiji. U referatu »L'alliance franco-russe et sa portée historique«, sovjetski historičar V. Hvostov govori o francusko-ruskim savezima 1893-1917, 1935 i 1944, ističući da je konstanta tih saveza bila obrana od njemačkog militarizma. Savez 1893 znatno je pomogao Francuskoj i Engleskoj u I. Svjetskom ratu. Savez od 1935 mogao je, prema Hvostovu, spriječiti Hitlerova osvajanja, da nije bilo Münchenske politike. Na tu optužbu protiv zapadnih sila odgovorio je G. H. N. Seton-Watson, ističući da je savez 1893 spasio u I. Svjetskom ratu ne samo Francusku i Englesku, nego i Rusiju. Seton-Watson smatra, da je Hvostov spomenuo samo jedan faktor razbijanja saveza 1935, t. j. Münchensku politiku, a ne i drugi, a to je, prema njegovu mišljenju, sporazum Molotov-Ribentrop i »peta dioba« Poljske. Diskusija se svršila protestom G. Rittera protiv unošenja politike u naučnu diskusiju.

Povodom referata B. E. Schmitta (USA) »July 1914: unfinished business«, koji smatra, da je u julskoj krizi glavnu ulogu odigrala improvizacija, t. j. na brzinu

¹² Američka historičarka B. F. Hyslop izjavljuje, da u Sjedinjenim državama nakon Revolucije koja je bila i socijalna, uopće nema buržoazije u evropskom smislu, dok švicarski historičar K. Thieme smatra, da klasna borba spada u muzej, budući da u SSSR-u nestaje buržoazija, a na »Zapadu« proletarijat.

¹³ Ovo je bio jedini jugoslavenski referat u sekciji za suvremenu historiju; u slovenskom prijevodu izašao je u ZC VIII, 1955. Na sjednici internacionalne komisije za socijalne pokrete referirao je M. Mirković o temi: Transformation de la propriété rurale en Yougoslavie de 1804 à 1954. U diskusiji sekcije sudjelovali su F. Močanin i B. Đurđević s kritikom referata A. L. Sidorova, a V. Terzić s kritikom referata P. Pieria, »Il legame fra guerra e politica del Clausewitz a noi«.

donošene odluke političkih ličnosti, razvila se diskusija o silama, koje su dominantne za izbijanje rata.

M. Toscano (Origini e vicende diplomatiche della seconda guerra mondiale) smatra, da je Versajski mirovni ugovor položio temelje razvoju, koji je doveo do II. Svjetskog rata. Mnogi diskutanti ustali su u obranu Versajskog pakta.¹⁴ Suvremena politika gotovo je u potpunosti zasjenila historijsku nauku, pa je predsjednik sesije C. Webster na kraju konstatirao, da smo još preblizu ovim događajima, a da bismo imali pravu perspektivu. Pozitivna strana diskusije sastojala se u tome, što se pokazala tendencija protiv »klasične« diplomatske historije, t. j. protiv interpretacije vanjske politike država isključivo iz diplomatske akcije, kao što je to uradio Toscano, a za tumačenje na temelju proučavanja dubljih snaga: ekonomskih, socijalnih i drugih.

Iako se čitav niz historičara izjasnio protiv unošenja politike u historijsku interpretaciju (Sidorov, Lešnodorski, Ritter i dr.) P. Renouvin je u svojoj zaključnoj riječi morao konstatirati snažnu tendenciju, da se u prošlosti nađu argumenti za današnje političke teze. Unošenje politike u historiju u okviru sukoba Istok-Zapad bila je glavna negativna karakteristika sekcije za suvremenu historiju. Naučni nivo ove sekcije bio je stoga niži od nivoa ostalih sekcija, koje su obrađivale historiju do XVIII. stoljeća. U tim sekcijama došlo je do vrlo plodne izmjene misli, koja će svakako utjecati na budući razvoj historiografije.

Glavna pozitivna karakteristika sekcije za suvremenu historiju bila je jedno-dušnost historičara u želji za proširenjem horizonta historijskog istraživanja. Osjećalo se previranje, traženje novih putova, interes za područja, koja su donedavna bila zanemarivana. Konceptija uske političke historije je prevladana. Glavni predmet historijskog istraživanja postaju socijalna i ekonomska historija i historija ideja. Grčevito traženje »dubljih« snaga, koje određuju historijski razvoj, zahtijeva sve tješnju suradnju između specijalista s različitih područja i historičara različitih smjerova i zemalja. Stoga možemo zaključiti, da historiografija XIX. i XX. st. u svijetlu Rimskog kongresa, pokazuje očigledan napredak, iako je do srži obilježena današnjom politikom blokova.

Mirjana Gross

---

¹⁴ Neki su »zapadni« historičari iskoristili priliku da napadnu interpretaciju sovjetskog historičara A. D. Nikonova u raspravi »Les origines de la deuxième guerre mondiale et la crise politique européenne de 1939«, koja je zajedno s drugim radovima sovjetskih historičara štampana direktno za kongres.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA X.

1957.

BROJ 1—4

Redakcioni odbor:

OLEG MANDIĆ
JAKŠA RAVLIĆ
JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

IZDAJE
POVIJESNO DRUŠTVO HRVATSKE
ZAGREB